THE HEBREW JOURNAL
דער אידישער זשורנאל
THE HEBREW JOURNAL,
PUBLISHED BY
JOURNAL PRESS, LIMITED
The Only Daily Jewish Newspaper in the Province of Ontario

איינשטיין-דער פילאזאף און דיכטער

שוין א לענגערע צייט ווי דער אמעריקאנער חודש-זשורנאל "דהי פארום" דרוקט די אני מאמינ'ס פון פארשיעדענע לעבעדיגע פילאזאפען און דענקער, און אזוי איז אויך אין דער אויסגאבע פאר'ן חודש אקטאבער פאר־עפענטליכט געווארען דער אני מאמין פון פראפעסאר אלבערט איינשטיין.

זיים עס האט אנגעהויבען צו קליינען אין דער וועלט מיט'ן נאמען איינשטיין, ווענדעט מען זיך צו אים מיט פארשיעדענע אנפראגען, אויף וועלכע מען בעט זיינע דערקלערונגען. אין באזונדערס זענען די אלע אנ־פראגען מכח רעליגיע. אויף איינער פון אזא אנפראגע, וואס עס האט מיט א פאר חדשים צוריק געמאכט א ברוקלינער ראבי. האט שוין פראפעסאר איינשטיין געענטפערט. אז זיינע רעליגיעזע בליקען זענען זייער נאענט צום שפינאזא בליק. צום פאנטעאיסטישען געדאנק. און דער יעצטיגער "אני מאמין". ווי עס איז פארעפענטליכט געווארען אינ'ם "פארום" איז איי־נענטליך אן אויסברייטערונג פון יענער קורצער תשובה, וואס איז אין צייט פארעפענטליכט געווארען אין דער אידישער פרעסע.

איינשטיין איז א פילאזאף - מאטעמאטיקער. אבער ער איז אויך א דיכטער. און עס איז דאריבער ניט נאר אינטערעסאנט וואס ער זאגט, נאר אויך ווי ער זאגט עס. רעדענדיג וועגען רעליגיע, זאגט ער, למשל:

"די שענסטע זאך וואס מיר קענען דורכלעבען איז דאס מיסטעריעזע. דאס פארברענענע — דאס איז דער קוואל פון ווייסענשאפט און קונסט; דער יעניגער וועמען עס זענען פרעמד אזעלכע געפילען, דער איז אזוי גוט ווי טויט. דאס אריינטראכטען זיך אינ'ם רעטעניש פונ'ם לעבען. האט גע־דיענט אלס קוואל פון רעליגיע. און יענער איך צו די אויפ־ריכטיג רעליגיעזע מענשען. אבער איך קען זיך ניט פארשטעלען א מאן, וועלכער באלוינט אין באשטראפט — א מאן וואס איז אן אפשפיגלונג פון אונזערע אייגענע שוואכקייטען, פאר מיר איז גענוג צו פארטיעפען זיך אינ'ם סוד פונ'ם באוואוסטזיינגען לעבען. וואס איז אייביג, צו טראכטען וועגען דעם געהיים פון דער וועלט, אויף אזוי פיעל ווי מיר קענען עס משיג זיין".

טיעפע פילאזאפישע געדאנקען וועגען דער גאטהייט, און ווי שען זיי זענען אויך ארויסגעגאנגען, אין אזוי איז עס אויך מיט אלע אנדערע פונקטען פון דעם אני מאמין. רעדענדיג וועגען דעמאקראטיע, זאגט ער:

"מיין פאליטישער אידעאל איז דעמאקראטיע. יעדער איינער זאל רעספעקטירט ווערען אלס פערזאן, און קיינער זאל ניט איזאליזירט ווערען, אום צו דערגרייכען א געוויסען צייל איז אמאל נייטיג צו האבען איין פער־זאן, וואס זאל פירען. באפעלען. און טראגען די פארענטווארטליכקייט, אבער דו געפירטע דארפען ניט געטריבען ווערען. קיין צוואנג, ווייל גע־וואלד פירט תמיד צו שפלות".

פארשטיים זיך אז מיט אזא אני מאמין איז איינשטיין א גענגער פון די רעזשימען, וועלכע הערשען יעצט אין איטאליע אין רוסלאנד. און איז מעה בענינגע צום רעזשים וואס הערשט אין די פאראייניגטע שטאטען.

איינשטיין זעט איין די גרויסע ראליע פון דעם יחיד, און די באצי־אונגען צווישען מענש און מענש. ווייל דער מענש איז דא אויף דער וועלט פאר די אנדערע מענשען. מיט וועמענ'ס שיקזאל ער איז ענג פארבונדען, א לעבען געבויט מיט'ן לעבען פון די מיטמענשען. דער שעפערישער און פריי־פילענדער יחיד — די פערזענליכקייט. אויף אים לעגט איינשטיין פיעל געוויכט. און דאריבער איז ער גענען דעם סאלדאטען־ גייסט. וואס פירט צו דעם, אז מענשען זאלען מארשירען אין איין ליניע צום טאקט פון איין מוזיק־טאן. ווייל דאמאלסט גייט פארלוירען דאס פערזענליכקייט. און מען ווערט ניט מער ווי א פערד אין שפאן.

אין א צייט ווען דער ווירוואר פונ'ם לעבען פארטייבט אלעס און אלעמען איז עס ווי אן אפפרישונג פאר דער וועלט. ווען אין איינשטיין דער־מאנט איר אין די פילאזאפישע בליקען אויפ'ן לעבען. וועגען די העכערע לעבענס־ צילען. ניט אלע קענען זיך אליין אפשטעלען אויף א מינוט אין זייער הו־האס לעבען. און א טראכט טאן וועגען דעם — איז גוט וואס אזעלכע גרויסע גייסטער ווי אן איינשטיין דערמאנען זיי אין דעם — וועגיג־סטענס פון צייט צו צייט.

די אורזאכען פון פארברעכענס

אינ'ם טאראנטא'ר פאליציי־ דעפארטמענט זענען לעצטענס געמאכט געווארען ספעציעלע אראנזשמענטס, צו באגעגענען די אנקומענדיגע פאר־ברעכען כוואליע ביי אגנז אין שטאדט. די פאליציי איז זיכער אז מיט דעם אנקומען פון די קאלטע ווינטער מאנאטען, וועלן די איצטיגע גרויסע ארמיי פון ארבייטסלאזע וועט ווערען פיעלפאכיג גרעסער און ווען צוליעב די אונ־גינסטיגע וועטערען וועלען אויך שטייגען די אויסגאבען פון יעדער דורכ־שניטליכער פאמיליע. דאמאלסט, קאן מען זיך ריכטען אויף א מורא'דיגער פארברעכען־ באוועגונג.

אין דאריבער גרייט זיך די פאליציי צו באגעגענען ווי געהעריג די דאזיגע אנקומענדיגע געפאר פון פארברעכענס. אט צוליעב דער דאזיגער אורזאך זענען די נייע אראנזשמענטס געמאכט געווארען אין דעם פאליציי־ דעפארטמענט, און בלויז צוליעב דעם איז א נייער פאליס־רעזערוו באשטימט געווארען צו זיין גרייט. און האלטען א וואכזאם אויג אויף די געלט־אינסטי־טוציעס פון שטאדט. ווארים מען דענקט אז מענשען וועמען די ניט אין דער הויגנער האבען שוין צוגעדריקט, וועלען זיין געצוואונגען צו געהן גראב־בירען.

קאנען מיר זיך מיט זיכערהייט פארלאזען אז אונזער פאליציי וועט שוין אויספאלגען דאס, וואס עס איז איר פארארדענט געווארען. און אלס רעזולטאט פון דעם קאן מען געוויס אויך דערוואר־טען אין פארהיטען פון עטלעכע אומגע־מיטליכע ווינטער זאלען די הינגע מענשען אין אלערליי אנדערע אויס־ביסעדיגונגס אדער שטראף־ אמשטאלטען, אנגעפאקט ווערען מיט צענדלי־גער פרישע רויבער, האלד־אפניקעס און פארברעכער.

די געזעלשאפט וועט זיי פארדאמען. מען וועט די דאזיגע "רויבער" און "האלד־אפניקעס" באטראכטען אלס גאנ'ס קללה און אלס דאס אפפאל פון דער פרידליכער, אנשטענדיגער באפעלקערונג. אבער פאלש — טויי־זענט מאל פאלש וועלען זיין די. וואס וועלען די דאזיגע אומגליקליכע פאר־דאמען, ווארים ניט זיי זענען דאך די קללה פאר דער מענשהייט, נאר די מענשהייט, מיט איר הייגסטיגער אדרענונג איז א קללה פאר זיי.

ווען מיר זאגען דאס, זענען מיר ניט אויסען צו געבען וועמען עס איז באר־עלטיגונג. אדער צו דערמוטיגען אימיצען צו פארברעכענס. נאר מיר זאגען, אז אויב הייגטיגען ווינטער וועלען די טאראנטא'ר דזשיילס יא אנ־געפאקט ווערען מיט אזעלכע פארברעכער. דאן דארפען זיי ניט באטראכט ווערען, ווי די קללה פון דער מענשהייט, נאר ווי מארטירער. דארפען זיי באטראכט ווערען, מארטירער, וועלכע זענען געפאלען אלס קרבנות פון א פאלשער, ענגהארציגער אדרענונג.

עס וואלט געווען געווען יושר'דיגער אז אנשטאט די הכנות וואס די טאראנטא'ר פאליציי מאכט צו באגעגענען די אנקומענדיגע פארברעכען־ כוואליע, וואלט געדארפט גאר אנגעהויבען ווערען באצייטענס א באוועגונג העלפען די דאזיגע צוקונפטיגע פארברעכער — צו העלפען זיי כלי־זמן עס איז נאך פאראן צייט. און כלי־זמן קען קאן זיי נאך העלפען. אין טאראנטא בלויז זענען היינט פאראן היבשע עטליכע צענדליג טויזענט אזעלכע, וואס גייטיגען זיך אין באלדיגער הילף. אזעלכע וואס הינגערען שוין פון לאנג מיט וויב. און קינדער. און זיי וואלטען זיכער אויפגענעמען אלע זייערע „פארברעכערישע" געדאנקען. ווען זיי זאלען קריגען גענוג ברויט פאר זיך און זייערע אפהענגיגע.

פאר די דאזיגע אומגליקליכע איז איצט נייטיג הילף — ניט קיין פאליצייסקע נאנאיקע!

די באנעגעניש!

(א בריעף פון מאנטרעאל)
פון ש. קאפלאן

די וועלכע האבען געוואלט באקומען א קלאהדען, לעכעדיגען באגריף, וואס דאס הייסט אויפריכטיגע שמחה, די וועל־כע האבען געוואלט צוזעהן טרערהדיג פון פרייד, ווען ס'פאראייניגען זיך צוריסענע משפחות: שוועסטער, ברידער, טאטעס און מאמעס מיט קינדער, קרובים, באר־קאנטע, וועלכע האבען אם, אט באוויזען ארבערצוישפייזען דעם שוועל פון קאר־נאדער טיר, וואס פארמאכט זיך פאר זיי לאנגזאם, קאלט און רוהיג, און צוישיידט וועלטען מעגליך אויף לאנג, מעגליך אויף אייביג, — האבען געדארפט לעעטען מאנטאג נאך מיטאג ביייזין דאס אנקו־מען אין מאנטרעאל פון ספעשעל סי. נ. אר. טריין מיט 251 אידישע אימיגראנ־טען, פון וועלכע 109 זענען געפליבען אין מאנטרעאל, 63 זענען אפגעפאהרען נאך טאראנטא, 66 נאך ווינניפעג און די אי־ברעיגע אין אנדערע נעהענטערע און ווייט־טערע שטעדט פון קאנאדע.

די וואס האבען געוואלט זעהן דעם הייליגען אויפריכטיגען ערענסט פון א אין ישער עדה אין איהר נעשיכטער אומגע־דולד ווידער צו זעהן באלד, באלד נאך לאנגע יאהרען פון וואהרען פנים לפנים איינענע, וועלכע האבען זיי אויסגעהאדע־וועט, ווייג לידער געזונגען, צוזאמען נע־חונגערט, צוזאמען מעהר געליטען ווי גע־פרעהט זיך, אין זייער הייליגער אומרוה נאכאמאל דאס אלעס איבערצולעבען ביי דער ערשטער באגעגעניש מיט די ווייטע און הארציג נאהענטע, אייניגע שעה פאר דעם אנמומען פון דערמאנטען טריין.

מ'האט ניט נעדארפט זיין קיין שטענדיגער באאזוכער פון באאזונדערטשור סטיישען, כדי צו דערזעהן דארט אן אויר סערגעוועהנליכען שטומען בילד, וואס לאזט אייך ניט אוועקגעהן און ברענגט אייך אין ענטצוקונג מיט זיינע איינ־דרוקספאלע פנים'ער פון אינצעלנע מע־נער און פרויען, פון לאנגע נרופען. פאר־גליווערטע טרערהדיג, באהאלטענע שמחה, אויסערליכע רוהיגקייט! מ'באוועגט זיך שטיל און לאנגזאם, מ'וועט זיך צו אים מ'הייבט זיך באלד ווייטער אויף. מ'פאר־זוכט ארויסצוכאפען זיך אויף דער פלאט־פארם, מ'וויל געווינען א מינוט, א רגע צו זעהען וואס פריהער די איינענע, אז ווען דאס גיט זיך ניט איין, און די באר־אמטע שיקען צוריק אריין אין סטיישאן, קעהרט מען זיך דארט אום ענטוישטע, מ'רוקט אריין דעם פנים אין שוים פון טיהר אדער פענסטער, בדי פון דארט צו דערקוויקען זיך מיט'ן ערשטען אויגענ־בליק אויף דיי לאנג ערוואר טעטע קרובים. אליין שיינט צו זיין רוהיג! מ'טומעלט ניט, מ'רעדט ניט צווישען זיך, מ'וואר־ט!

ווער קען אבער באשרייבען די לע־בערינע בילדער, ווען מ'לייגט שוין אין די ארעמס אום.... מ'כליפעט אהן ווערטער אז אהן טרערהדיג? שעהן איז דאס אי־רישע פאלק אין זיין צער, שעהנער און הייליגער אין זיין משפחה'דיגער שמחה, ווען ס'באלעפטען זיך לעבעדיגע פאר־ביינטטע נשמות ביי דער ערשטער באר־גענעניש, נאך די לאנגע רייזע איבער ימים און וועלטען!!!

דער הער אפים פון אידישען אימיג־ראנטענהילפס פאראיין דער הער דאך מאל ניט באגרענעצט מיט'ן שיקען נאר איין באאמטען צום סטייישאן. א נאנצע קאמיטע האט געגומען אויף זיך די מיצוה פון אפנעבען דעם ערשטען שלום עליכם אז זאגען א גוט ווארט די עמיגראנטען. וועלכע האבען ניט געהאט ווער ס'זאל זיי באגעגענען אין קאנטרעאל. ס'איז געווען א גרויסער נחת רוח אויסצוהעלפען די אימיגראנטען. וואס באקומען ווייטער און וועלען מיט איינינע טעג שפעטער זוכה זיין איבערצולעבען דאס, וואס עס האבען איבערגעלעבט די מאנטרעאלער אנגעקו־מענע קרובים.

די מייסטע אימיגראנטען זענען אנ־געקומען מיט דער שיף „פאלאניא". זיי האבען אונז דערצעהלט, אז די „באלטיק אמעריקא ליניע" האט פאר זיי ראש השנה איינגעגעדרענט אויפ'ן שיף א מנין מיט א ספר תורה. און זיי האבען זיך געפיהלט דארט אמת יום־טוב'דיג.

אלע אימיגראנטען. וואס זענען ניט געווען באשטימט פאר מאנטרעאל, זענען דעם זעלבען אוועג אפגעפאהרען ווייטער. די וועלכע זענען געפאהרען אין די אר־ביטער צוליעב דאס, וואס עס האבען איבערגעלעבט די מאנטרעאלער אנגעקו־מענע קרובים.

די מייסטע אימיגראנטען זענען אנ־געקומען מיט דער שיף „פאלאניא". זיי האבען אונז דערצעהלט, אז די „באלטיק אמעריקא ליניע" האט פאר זיי ראש השנה איינגעגעדרענט אויפ'ן שיף א מנין מיט א ספר תורה. און זיי האבען זיך געפיהלט דארט אמת יום־טוב'דיג.

אלע אימיגראנטען. וואס זענען ניט געווען באשטימט פאר מאנטרעאל, זענען דעם זעלבען אוועג אפגעפאהרען ווייטער. די וועלכע זענען געפאהרען אין די אר־ביטער צוליעב דאס, וואס עס האבען איבערגעלעבען די מאנטרעאלער אנגעקו־מענע קרובים.

די וועלכע האבען געוואלט באקומען א קלאהדען, לעכעדיגען באגריף, וואס דאס הייסט אויפריכטיגע שמחה, די וועל־כע האבען געוואלט צוזעהן טרערהדיג פון פרייד, ווען ס'פאראייניגען זיך צוריסענע משפחות: שוועסטער, ברידער, טאטעס און מאמעס מיט קינדער, קרובים, באר־קאנטע, וועלכע האבען אם, אט באוויזען ארבערצוישפייזען דעם שוועל פון קאר־נאדער טיר, וואס פארמאכט זיך פאר זיי לאנגזאם, קאלט און רוהיג, און צוישיידט וועלטען מעגליך אויף לאנג, מעגליך אויף אייביג, — האבען געדארפט לעעטען מאנטאג נאך מיטאג ביייזין דאס אנקו־מען אין מאנטרעאל פון ספעשעל סי. נ. אר. טריין מיט 251 אידישע אימיגראנ־טען, פון וועלכע 109 זענען געפליבען אין מאנטרעאל, 63 זענען אפגעפאהרען נאך טאראנטא, 66 נאך ווינניפעג און די אי־ברעיגע אין אנדערע נעהענטערע און ווייט־טערע שטעדט פון קאנאדע.

די וואס האבען געוואלט זעהן דעם הייליגען אויפריכטיגען ערענסט פון א אין ישער עדה אין איהר נעשיכטער אומגע־דולד ווידער צו זעהן באלד, באלד נאך לאנגע יאהרען פון וואהרען פנים לפנים איינענע, וועלכע האבען זיי אויסגעהאדע־וועט, ווייג לידער געזונגען, צוזאמען גע־חונגערט, צוזאמען מעהר געליטען ווי גע־פרעהט זיך, אין זייער הייליגער אומרוה נאכאמאל דאס אלעס איבערצולעבען ביי דער ערשטער באגעגעניש מיט די ווייטע און הארציג נאהענטע, אייניגע שעה פאר דעם אנמומען פון דערמאנטען טריין.

מ'האט ניט נעדארפט זיין קיין שטענדיגער באאזוכער פון באאזונדערטשור סטיישען, כדי צו דערזעהן דארט אן אויר סערגעוועהנליכען שטומען בילד, וואס לאזט אייך ניט אוועקגעהן און ברענגט אייך אין ענטצוקונג מיט זיינע איינ־דרוקספאלע פנים'ער פון אינצעלנע מע־נער און פרויען, פון לאנגע נרופען. פאר־גליווערטע טרערהדיג, באהאלטענע שמחה, אויסערליכע רוהיגקייט! מ'באוועגט זיך שטיל און לאנגזאם, מ'וועט זיך צו אים מ'הייבט זיך באלד ווייטער אויף. מ'פאר־זוכט ארויסצוכאפען זיך אויף דער פלאט־פארם, מ'וויל געווינען א מינוט, א רגע צו זעהען וואס פריהער די איינענע, אז ווען דאס גיט זיך ניט איין, און די באר־אמטע שיקען צוריק אריין אין סטיישאן, קעהרט מען זיך דארט אום ענטוישטע, מ'רוקט אריין דעם פנים אין שוים פון טיהר אדער פענסטער, בדי פון דארט צו דערקוויקען זיך מיט'ן ערשטען אויגענ־בליק אויף דיי לאנג ערוואר טעטע קרובים. אליין שיינט צו זיין רוהיג! מ'טומעלט ניט, מ'רעדט ניט צווישען זיך, מ'וואר־ט!

ווער קען אבער באשרייבען די לע־בערינע בילדער, ווען מ'לייגט שוין אין די ארעמס אום.... מ'כליפעט אהן ווערטער אז אהן טרערהדיג? שעהן איז דאס אי־רישע פאלק אין זיין צער, שעהנער און הייליגער אין זיין משפחה'דיגער שמחה, ווען ס'באלעפטען זיך לעבעדיגע פאר־ביינטטע נשמות ביי דער ערשטער באר־גענעניש, נאך די לאנגע רייזע איבער ימים און וועלטען!!!

דער הער אפים פון אידישען אימיג־ראנטענהילפס פאראיין דער הער דאך מאל ניט באגרענעצט מיט'ן שיקען נאר איין באאמטען צום סטייישאן. א נאנצע קאמיטע האט געגומען אויף זיך די מיצוה פון אפנעבען דעם ערשטען שלום עליכם אז זאגען א גוט ווארט די עמיגראנטען. וועלכע האבען ניט געהאט ווער ס'זאל זיי באגעגענען אין קאנטרעאל. ס'איז געווען א גרויסער נחת רוח אויסצוהעלפען די אימיגראנטען. וואס באקומען ווייטער און וועלען מיט איינינע טעג שפעטער זוכה זיין איבערצולעבען דאס, וואס עס האבען איבערגעלעבען די מאנטרעאלער אנגעקו־מענע קרובים.

די מייסטע אימיגראנטען זענען אנ־געקומען מיט דער שיף „פאלאניא". זיי האבען אונז דערצעהלט, אז די „באלטיק אמעריקא ליניע" האט פאר זיי ראש השנה איינגעגעדרענט אויפ'ן שיף א מנין מיט א ספר תורה. און זיי האבען זיך געפיהלט דארט אמת יום־טוב'דיג.

אלע אימיגראנטען. וואס זענען ניט געווען באשטימט פאר מאנטרעאל, זענען דעם זעלבען אוועג אפגעפאהרען ווייטער. די וועלכע זענען געפאהרען אין די אר־ביטער צוליעב דאס, וואס עס האבען איבערגעלעבען די מאנטרעאלער אנגעקו־מענע קרובים.

איינינע קרובים פון די ארעסטירטע האבען זיך געווענדעט צום פולקאוניק קאסטיק - ביערנאצקי, אינספעקטאר פון דער טורמע אין בריסק, מיט דער ביטע ערלויבען זיי זיך צו זעהן מיט די ארעס־טירטע, און איבערגעבען זיי עטליכע קליי־נינקייטען. פולקאוניק קאסטיק - ביער־נאצקי האט אבער ערקלערט, אז ער קאן דאס ניט ערלויבען, ניט האבענדיג דערויף די הסכמה פון קריעגס־מיניסטער.

* * *

אין תפיסה פון טארנאוו האט זיך אויפגעהאנגען אויף די שעלקעס דער 17 יעהריגער לטאניסלאוו. אייזאנייע, א שטובען מאלער, וועלכער איז ארעסטירט געווארען בעת עס זענען אין טארנאוו פארגעקומען אונרוהיגע צוליעב" ארעסט כמעט דריי דורות פון דער אידישער אינטעליגענץ אין פריהערדיגען רוסלאנד און אין דעם איצטיגען אזוי גערופענעם מזרח-אייראפא האבען זיך געלערנט און זענען נאציאנאל דערצויגען געווארען, אויף די היסטארישע און פוליציסטישע שריפטען פון שמעון דובנאוו. איך גע־דענק נאך נאנץ גוט, מיט וואס פאר א ברען איך האב נאך אין דער „קאזיאנע" גימנאזיע אויף דער רעליגיאנס־שטונד („זאקאן באזשי") געלערענט פון דו די גע דריי לערן־ביכלאך פון דובנאוו'ס אי־דישער געשיכטע. לויט דער פראגראם איז דער אידישער לעהרער געווען מחוייב צו לערנען מיט אונז דעם א. נ. „קאטע ביזים" און א פאר תפלות. ער איז אבער געווען אן אויפגעקלערטער מענש און שטאלצער איד, און האט דורכגעזעצט מיר זאלען לערנען אויך אידישע געשיכ־טע. און אט א די דיזינקע לערנבוכלאך דובנאוו'ס האבען דערוועקט אין אונז, אי־דישע גימנאזיסטלאך, וואס האבען גע־האט אלע שאנסען אוועקצוגעהן מיט'ן ברייטען און לאקענדען שליאך פון אסי מילאציע, דאס באוואוסטזיין אין דע־שטאלץ פון א יונגען, וואס באקענט זיי מיט'ן נאנצען ברען פון אינהר יונגענטליכען לידענשאפט צו איהר איינענער נאציע דאס איז געווען שוין א היבש ביסעל יאהרען צוריק. אין היינט פייערן מיר אין פאריז, אין בערלין, ניו יארק און בו־ענאס איירעס (אבער ניט אין פעטערבורג אדער קיעוו חלילה) דעם זיבעציג יאה־רינען יובילעאום פון פראפעסאר דובנאוו.

נעבווירען אין אסטרילאוו, מאהלי־אווער גובערניע, דעם צווייטען טאג ראש השנה 1860, איז דובנאוו אויסגעצייגט געווארען אין א שרענג ארטאדאקסישער סביבה, געלערנט אין חדר תלמוד, און נאר צו 16 יאהר, באהאלטענערהייד, האט ער געגומען לייענען הבשלה און חסידי־ספרים און שטודירען די רוסישע און פראנצויזישע שפראך. אין זיינע וואנ־דער יאהרען האט דובנאוו געלעבט, אין וולכא, מאהליוו, סמאלענסק, און האט זיך ענדליך באוועגט אין פעטערבורג, וואו עס איז הויפטזעכליך דורכגעגאנגען זיין וויסענשאפטליכע און שריפטשטעלערישע קאריערע.

ער האט דעביוטירט מיט אן ארטי־קעל „די הויפט מאמענטען אויס דער גע־שיכטע פון דעם אידישען נעראנק" אין דעם אין דובנאוו צו יענער צייט געווען א סך אין „ראזסוועט", און זינט 1882 ווערט ער א שטענדיגער מיטארבייטער פון דעם באריהמטען רוסיש-אידישען זשורנאל „וואסכאד". וואו ער פאר־עפענטליכט זיינע וויכטיגסטע היסטא־רישע און פוליציסטישע ארבייטען — שבתאי צבי און יעקב פראנק. די סעריע ווי למשל די אויספארשונגען וועגען ארטיקלען וועגען חסידות (וואס זענען גע־דרוקט געווארען אין משך פון די יאהרען 1888 ביז 93), די „היסטארישע מיט־שיילונגען" 95—1893) וואס זענען גע־ווענדי גרונד לאגע פאר זיין פונדאמענ־טאלער פארשונג וועגען דעם „וועד ארבע הארצות". און ענדליך אין די יאהרען 1897 ביז 1907 די באריהמטע „כריעה וועגען אלטען און נייעם אידענטום", וואו עס זענען צום ערשטען מאל מיט פולער קלאהרקייט און אין א גלענצענדער פופ־יציסטישער פארם פארמולירט געווארען די גרונד יסודות פון'ם מאדערנעם אידי־שען אויטאנאמיזם.

אין דער זעלבער צייט האט דובנאוו ארויסגעגעבען די צוויי בענדער „אידישע געשיכטע" לויט בעק און בריאן, און אין דעם אין דובנאוו צו יענער צייט געווען מיטגליד פון „אפע", וויצע־פארזיצער און איינער פון די באגרינדער פון דער „אידישער היסטארישער עטנאגראפישער געזעלשאפט", פארזיצער פון דער אידי־שער ליטעראראישער געזעלשאפט אין פע־טערבורג. א. אז. וו.

אין יאהר 1921 ווערט ער איינגעלא־דען אלס פראפעסאר פון קאוונער אוני־ווערזיטעט, ער מיז אבער פארלאזען קאוו־נא צוליעב אן אנטיסעמיטישער העצע, וועלכע האט געבראכט דערצו, אז די רע־גירונג האט זיך אפגעזאגט איהם צו באר־שטימען אין זיין אמט. ער פאהרט ארי־בער קיין בערלין וואו ער ארבייט פיבער־האפט אביער זיין לעבענס ווערק און נעהמט אן אפסיוווען אנטייל (ניט קוקענ־דיג דערויף וואס ער איז איינער פון די עהרען לובלין. דאס געריכט האט זי נאך א קור־צער בראטונג פאר'משפט אויף א האלב יאהר טורקע.

סיי דער פראקוראר און סיי די אנ־נעקלאגטע האבען געפאלדען, אז זיי טרא־גען אריין אן אפעלאציע.

איינער פון די אומגעקומענע בעת דער בלוטיגער דעמאנסטראציע אין וואהרשע, דער 22-יעהריגער וויטאלד סוכאצקי, איז געווען אן אקטיווער אמאניסט אין קאר־מענראנט פון דער קאמוניסטישער זעלבסטשוץ. דעם כבוד צו באעהרען זיין אנדענק האבען געגומען אויף זיך די די־דישע קאמוניסטען, און דעריבער האבען אין די אידישע ראיאנען פארסטרייקט א נאנצע רייע פאבריקען און ווארשטאטען, וואס געפינען זיך אונטער דער ווירקונג פון די אידישע קאמוניסטען.

11 בייטאג האבען די סטרייקענדע זיך פארזאמעלט אויף מיא"א נאס, און איינגעגעבען א דעמאנסטראציע. ווי נאר זיי זענען אריין אין דער דויקא זענען די דעמאנסטראנטען ארומגערינגעלט גע־ווארען פון ביידע זייטען דורך פאליציי, וועלכע האט זיי באלד פונאנדערגעטר־בען. דער פאהנען טרעגער און א צוויי־טער, וואס האט אנגעפיהרט מיט דער דעמאנסטראציע זענען געווארען פארהאל־טען.

א שעה שפעטער האבען די קאמר־ניסטען ווידער איינגעארדענט א דעמאנס־טראציע, און זענען דאס גלייכען באלד גע־ווארען פונאנדערגעטריבען פון דער פא־ליציי, וועלכע האט עטליכע פערזאן פארר־האלטען.

פארנאכט האבען די קאמוניסטען געפרובט איינארדנען א דעמאנסטראציע אין פראנע. די פרובען פון דער דעמאנס־טראציע אין פראנע זענען באלד פון אנ־הויבען נישט געמאכט געווארען דורך דער פאליציי, וועלכע האט די מאסע פונאנ־דערגעטריבען אויף אלע עקען.

די אפאזיציע, דער אזוי גערופענער „צענטראלעווי", אדרעגען איין א רייע מי־טינגען אין פארשידענע שטעדט אין דער פראווינץ. אויף דער מעלדונג פון „צענ־טראלעווי" צו דער מאכט וועגען די גע־פאנגענע מיטינגען, איז אנגענומען א תשובה, אז די פארזאמלונגען קאנען פאר־קומען נאר אין פארמאכטע לאקאלען און אין דער אנוועזענהייט פון פארשטעהער פון דער זיכערהייטס מאכט.

* * *

ביי די אידישע פארטיען האט זיך נאך ניט אויפגעקלערהרט די לאגע וועגען דער אנדעלונג ביי די וואהלען. עס וועל־רען געמאכט שטארקע באמיהונגען צו שאפען אן אלגעמיינעס אידישען בלאק, אבער עס זענען פאראן גרויסע שווערי־קייטען צו שאפען דעם בלאק.

עס איז פארגעקומען א גרויסע באר־אטונג פון'ם פארשטעהער פון די צוויניסטישע אנהענגער פון דער צוויניסט־שער אראנזיזאציע אין פוילען, דעפוטאט יצחק גרינבוים; דער פרעזעס פון דער לעמבערגער עקזעקוטיווע, דר. ע. שמא־ראן, און דער פארשטעהער פון דער קראק־אווער עקזעקוטיווע, דר. ש. פעלדבלום, איז מען צוגעטראטען צו באטראכטען א נאנצע רייע טאקטישע און טעכנישע פראג־גען, וואס זענען פארבונדען מיט דער קור־מענדיגער וואהל קאמפאניע.

צום סוף פון דער זיצונג איז באר־שלאסען געווארען צונויפצורופען א גע־מיינזאמע זיצונג פון צוויניסטישען בלאק מיט די פארשטעהער פון די אנדערע צוויניסטישע גרופען אין פוילען, צו די קומענדע סיים וואהלען.

ווי מען ניט איבער האבען די פיה־רער פון דער רעגירונג פארטיי זיך גע־ווארען, און דאס געזעץ איז ניט ענדגיל־טיג ערלערינט געווארען.

לעצטענס האט דער אין ישער נאציאנאל־ראט געווענדעט צום מלוכה פרעזידענט וועגען אפשאפען די צארישע באנרענצונגען דורך א דעקרעט. אין די נאהענטסטע צייט ווערט דער דערקרעט ערשיינען.

פראפעסאר שמעון דובנאוו

(צו זיין 70-יעריגען יובילעאום)
פון א. דיזשור

אין דער איצטיגער אזוי גערופענער „מזרח-אייראפא האבען זיך געלערנט און זענען נאציאנאל דערצויגען געווארען, אויף די היסטארישע און פוליציסטישע שריפטען פון שמעון דובנאוו. איך גע־דענק נאך נאנץ גוט, מיט וואס פאר א ברען איך האב נאך אין דער „קאזיאנע" גימנאזיע אויף דער רעליגיאנס־שטונד („זאקאן באזשי") געלערענט פון די די־גע דריי לערן־ביכלאך פון דובנאוו'ס אי־דישער געשיכטע. לויט דער פראגראם איז דער אידישער לעהרער געווען מחוייב צו לערנען מיט אונז דעם א. נ. „קאטע ביזים" און א פאר תפלות. ער איז אבער געווען אן אויפגעקלערטער מענש און שטאלצער איד, און האט דורכגעזעצט מיר זאלען לערנען אויך אידישע געשיכ־טע. און אט א די דיזינקע לערנבוכלאך דובנאוו'ס האבען דערוועקט אין אונז, אי־דישע גימנאזיסטלאך, וואס האבען גע־האט אלע שאנסען אוועקצוגעהן מיט'ן ברייטען און לאקענדען שליאך פון אסי־מילאציע, דאס באוואוסטזיין אין דע־שטאלץ פון א יונגען, וואס באקענט זיי מיט'ן נאנצען ברען פון אינהר יונגענטליכען לידענשאפט צו איהר איינענער נאציע דאס איז געווען שוין א היבש ביסעל יאהרען צוריק. אין היינט פייערן מיר אין פאריז, אין בערלין, ניו יארק און בו־ענאס איירעס (אבער ניט אין פעטערבורג אדער קיעוו חלילה) דעם זיבעציג יאה־רינען יובילעאום פון פראפעסאר דובנאוו.

נעבווירען אין אסטרילאוו, מאהלי־אווער גובערניע, דעם צווייטען טאג ראש השנה 1860, איז דובנאוו אויסגעצייגט געווארען אין א שרענג ארטאדאקסישער סביבה, געלערנט אין חדר תלמוד, און נאר צו 16 יאהר, באהאלטענערהייד, האט ער געגומען לייענען הבשלה און חסידי־ספרים און שטודירען די רוסישע און פראנצויזישע שפראך. אין זיינע וואנ־דער יאהרען האט דובנאוו געלעבט, אין וולכא, מאהליוו, סמאלענסק, און האט זיך ענדליך באוועגט אין פעטערבורג, וואו עס איז הויפטזעכליך דורכגעגאנגען זיין וויסענשאפטליכע און שריפטשטעלערישע קאריערע.

ער האט דעביוטירט מיט אן ארטי־קעל „די הויפט מאמענטען אויס דער גע־שיכטע פון דעם אידישען נעראנק" אין דעם אין דובנאוו צו יענער צייט געווען א סך אין „ראזסוועט", און זינט 1882 ווערט ער א שטענדיגער מיטארבייטער פון דעם באריהמטען רוסיש-אידישען זשורנאל „וואסכאד". וואו ער פאר־עפענטליכט זיינע וויכטיגסטע היסטא־רישע און פוליציסטישע ארבייטען — שבתאי צבי און יעקב פראנק. די סעריע ווי למשל די אויספארשונגען וועגען ארטיקלען וועגען חסידות (וואס זענען גע־דרוקט געווארען אין משך פון די יאהרען 1888 ביז 93), די „היסטארישע מיט־שיילונגען" 95—1893) וואס זענען גע־ווענדי גרונד לאגע פאר זיין פונדאמענ־טאלער פארשונג וועגען דעם „וועד ארבע הארצות". און ענדליך אין די יאהרען 1897 ביז 1907 די באריהמטע „כריעה וועגען אלטען און נייעם אידענטום", וואו עס זענען צום ערשטען מאל מיט פולער קלאהרקייט און אין א גלענצענדער פופ־יציסטישער פארם פארמולירט געווארען די גרונד יסודות פון'ם מאדערנעם אידי־שען אויטאנאמיזם.

אין דער זעלבער צייט האט דובנאוו ארויסגעגעבען די צוויי בענדער „אידישע געשיכטע" לויט בעק און בריאן, און אין דעם אין דובנאוו צו יענער צייט געווען מיטגליד פון „אפע", וויצע־פארזיצער און איינער פון די באגרינדער פון דער „אידישער היסטארישער עטנאגראפישער געזעלשאפט", פארזיצער פון דער אידי־שער ליטעראראישער געזעלשאפט אין פע־טערבורג. א. אז. וו.

אין יאהר 1921 ווערט ער איינגעלא־דען אלס פראפעסאר פון קאוונער אוני־ווערזיטעט, ער מיז אבער פארלאזען קאוו־נא צוליעב אן אנטיסעמיטישער העצע, וועלכע האט געבראכט דערצו, אז די רע־גירונג האט זיך אפגעזאגט איהם צו באר־שטימען אין זיין אמט. ער פאהרט ארי־בער קיין בערלין וואו ער ארבייט פיבער־האפט אביער זיין לעבענס ווערק און נעהמט אן אפסיוווען אנטייל (ניט קוקענ־דיג דערויף וואס ער איז איינער פון די עהרען לובלין. דאס געריכט האט זי נאך א קור־צער בראטונג פאר'משפט אויף א האלב יאהר טורקע.

סיי דער פראקוראר און סיי די אנ־נעקלאגטע האבען געפאלדען, אז זיי טרא־גען אריין אן אפעלאציע.

איינער פון די אומגעקומענע בעת דער בלוטיגער דעמאנסטראציע אין וואהרשע, דער 22-יעהריגער וויטאלד סוכאצקי, איז געווען א